

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Вікторія Валентинівна Надьон,
канд. юрид. наук, доцент
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

УДК 347.1

ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У статті проведено аналіз питання правосуб'єктності, розкрито її структурні елементи, завдяки яким охарактеризовано її сутність і значення. Зроблено відповідні теоретичні висновки, запропоновано практичні рекомендації щодо порушеного питання.

Ключові слова: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, правосуб'єктність, права, обов'язки.

Сутність людини як правової особи виявляється в тому, що вона може бути суб'єктом передбачених законом прав та обов'язків. Учасники цивільних правовідносин за наявності передбачених законом підстав (юридичних фактів) стають носіями прав та обов'язків. Однак перш ніж останні виникнуть, потрібно, щоб відповідні особи були здатні до участі в тих чи інших цивільних правовідносинах. Іншими словами, для володіння правами й обов'язками громадянинові необхідно бути певною мірою правосуб'єктом, мати юридичну здатність до участі в таких правовідносинах.

Інститут правосуб'єктності є одним з найважливіших у цивільному праві. О. С. Йоффе висловив думку, що «правосуб'єктність» – інститут цивільного права нарівні з договором, правом власності [15, с. 5]. Я. Р. Веберс зазначив, що у сфері цивільного законодавства інститут правосуб'єктності утворює не лише норми, якими безпосередньо регламентуються цивільна правоздат-

ність і дієздатність громадянина, а й створені норми, окремими інститутами, що стосуються здатності останнього бути суб'єктом у конкретних правовідносинах [9, с. 27].

У міжнародних документах про права людини (ст. 6 Загальної декларації прав людини, ст. 16 Міжнародного пакту про громадські і політичні права) проголошується, що кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності. Конституція України (далі – КУ) розвиваючи цю тезу, продовжує, що всі громадяни мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками. Іноземці й особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами та свободами, несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятком тих, що встановлені КУ, законами України чи міжнародними договорами.

В. М. Ігнатенко підкреслює, що Загальна декларація прав людини не тільки закріплює вимогу про визнання правосуб'єктності людини як члена людської спільноти, а й наповнює її конкретним змістом, фіксує відповідний стандарт цивільних прав, які мають забезпечуватися державами, що входять до ООН [13, с. 104]. Це право людини: а) на життя, свободу й особисту недоторканність; б) свободу пересування й обрання собі місця проживання в межах кордонів кожної держави; в) на володіння майном як одноособово, так і спільно з іншими; г) на свободу мирних зборів та об'єднань; д) вільно брати участь у культурному житті суспільства, насолоджуватися мистецтвом; е) брати участь у науковому прогресі й користуватися його благами; є) право на захист своїх моральних і матеріальних інтересів, які є результатом авторських наукових, літературних або художніх праць. Зазначені права згідно з рекомендаціями знайшли своє закріплення в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України).

Термін «правосуб'єктність» використовується в теорії права для характеристики індивіда як суб'єкта права. За словами Б. М. Мезріна, визнання особи суб'єктом цивільного права означає наділення її цивільною правосуб'єктністю. Виникнення, зміна і припинення останньої пов'язується законодавцем з фактами безпосереднього життя, оскільки їм приділяється певне правове значення [21, с. 52]. ЦК України, на жаль, не містить чіткого тлумачення цього терміна, незважаючи на те, що правосуб'єктність, як уже було зазначено раніше, є одним з найважливіших інститутів у цивільному праві.

Мета цієї статті – проаналізувати елементи і структуру правосуб'єктності, зробити відповідні висновки і пропозиції, які будуть корисними як для теорії, так і для практики правознавства.

Під *правосуб'єктністю* в цивільному праві прийнято розуміти здатність особи бути учасником цивільних правовідносин. Н. С. Малєїн підкреслював, що мати її – означає бути суб'єктом права [19, с. 3].

Структуру правосуб'єктності складають гарантовані законом можливості бути носієм прав та обов'язків, набувати їх, користуватися ними й виконувати їх. Найчастіше це поняття визначають через категорію «здатність». Треба підкреслити, що вона найбільш чітко відзеркалює специфіку його змісту. У правосуб'єктності знаходять вираження й особливості соціальних властивостей суб'єктів права (наприклад, їх волездатності), і міра гарантованих (закріплених) законом можливостей.

Термін «можливість» і «здатність» не можна визнати тотожними. Філософська категорія «можливість» – більш ємне й широкі поняття. Будь-яке явище у своєму розвитку, всяка сукупність явищ приховують у собі певні можливості. «Здатність» же – категорія, що відображає перш за все відповідні якісні властивості людини. Під здатністю в соціальному плані (що має значення для права), мабуть, розуміється ступінь інтелектуальних, вольових і фізичних можливостей особи у виборі способу поведінки. Правова здатність розглядається вже в дещо іншому аспекті: це широке коло гарантованих для людини можливостей політичного, економічного та іншого соціального характеру, форми реалізації яких можуть бути пов'язані соціальною значимістю, волездатністю та іншими властивостями суб'єкта. Отже, у цій публікації правосуб'єктність розкривається через ключовий термін «здатність».

Як зазначала Т. І. Ілларіонова, правові можливості, які становлять структуру правосуб'єктності, за функціональною роллю внутрішньо диференціюються на групи, що мають свої правові форми, з яких найширшого теоретичного аналізу зазнали правоздатність і діездатність [14, с. 58]. Як переконує Я. Р. Веберс, ці два поняття, охоплюючи здатність громадянина бути суб'єктом права, зумовлюють його правосуб'єктність [9, с. 24].

Складовими елементами правосуб'єктності є правоздатність, діездатність і деліктоздатність.

1. Провідним елементом, ядром цивільної правосуб'єктності служить *правоздатність* – як здатність особи мати цивільні права й обов'язки (ч. 1 ст. 25 ЦК України). На думку Н. С. Малєїна, визначальним у понятті «правоздатність» є слово «право», а не «здатність». Від особи непотрібно ніяких особливих здібностей, щоб бути визнаною правоздатною. Саме тому всі без винятку громадяни незалежно від яких би то не було чинників соціального, фізичного або психічного характеру визнаються правоздатними, а з моменту їх народження на всіх поширюється дія закону. Отже, правоздатним є кожен суб'єкт права, оскільки перебуває у сфері дії останнього [19, с. 3, 4]. Як вважає Я. Р. Веберс, правоздатність є необхідним фундаментом правоволодіння, виникнення й існування правосуб'єктності, оскільки перша означає здатність бути суб'єктом прав та обов'язків взагалі [9, с. 24].

Умовно цивільну правоздатність можна поділити на два види:

– *загальна цивільна правоздатність*, тобто здатність особи мати права й обов'язки, які передбачені КУ та іншими законами України, які поширюються на всіх осіб без винятку громадян і виникають з моменту народження

(ч. 2 ст. 25 ЦК), наприклад, права – на житло (ст. 47 КУ), свободу пересування (ст. 33 КУ), свободу думки і слова (ст. 34 КУ), свободу світогляду й віросповідання (ст. 35 КУ) та обов'язки – не завдавати шкоди природі (ст. 66 КУ), сплачувати податки і збори (ст. 67 КУ) та ін.;

– *спеціальна цивільна правоздатність*, тобто здатність особи мати окремі цивільні права й обов'язки по досягненню відповідного віку (ч. 3 ст. 25 ЦК). Наприклад, ч. 1 ст. 31 ЦК України встановлює право малолітньої особи самостійно вчиняти дрібні побутові правочини ...; у ст. 32 ЦК передбачені права неповнолітніх – самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами; здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та ін.

В. І. Борисова зазначає, що всі непідприємницькі товариства й установи наділені спеціальною правоздатністю, зміст якої визначається метою їх діяльності, передбаченої у статуті чи іншому установчому документі. А при здійсненні ними підприємницької діяльності виникає як би змішана правоздатність, яка не є тотожною спеціальною, тому що з'являються додаткові суб'єктивні права. Але в той же час її не можна характеризувати і як загальну, бо вона обмежена певними рамками [6, с. 37].

Як підкреслює А. І. Пергамент, правоздатність виражає одну з істотних сторін правосуб'єктності – статичну. За загальноприйнятим трактуванням, вона становить собою здатність особи мати права й обов'язки, тобто міру можливостей правоволодіння [23, с. 5]. Сутність правоздатності полягає в тому, що вона служить юридичною формою розподілу й закріплення за конкретною категорією суб'єктів загального обсягу прав та обов'язків. Міра і зміст можливостей правоволодіння знаходяться у прямій залежності від того, хто виступає суб'єктом права – особа фізична, юридична чи держава. Деякі науковці-цивілісти [Див.: 28, с. 40-41; 14, с. 59] проводять диференціацію таких можливостей за ознакою їх спрямованості на задоволення певних потреб та інтересів, це можливість: (а) мати майно у власності (або в оперативному управлінні), (б) володіти особистими немайновими благами й забезпечувати немайнові інтереси, (в) бути носієм прав та обов'язків як учасника цивільного обороту, (г) володіти засобами захисту своїх прав та обов'язків і (д) нести абсолютні обов'язки. Певною мірою ця диференціація є типовою, придатною для вивчення правоздатності будь-якої особи.

Правосуб'єктність, що розкривається у своїй статиці через правоздатність, має свою динамічну сторону. Особам, відповідно, надаються правові можливості набувати права й обов'язки, користуватися ними, здійснювати їх, тобто можливості правонабуття, правокористування і праворозпорядження. Ця категорія гарантованих законом можливостей служить найбільш загальною мірою дозволеної й належної поведінки і передбачає певні способи й засоби досягнення юридично значущого результату. Якщо можливості правоволодіння вказують на ті права й обов'язки, які може мати суб'єкт, то можливості правоздійснення визначають способи й засоби їх реалізації [14, с. 59].

Цивільна правоздатність містить у собі дві нерозривно пов'язані між собою можливості: виступати суб'єктом і правоволодіючим, і зобов'язаним. Але на перший план за своїм значенням у системі цивільно-правового регулювання висувається саме можливість правоволодіння, оскільки вона вирішальною мірою розкриває механізм цивільно-правового регулювання й наділяє осіб цивільною правоздатністю. Особа вступає у цивільні правовідносини саме тому, що таким шляхом набуває право як засіб задоволення свого інтересу. Зрозуміло, її праву відповідає обов'язок іншої особи. Але остання є і носієм прав, подібно до того, як перша особа має обов'язки, без яких не могла б бути уповноваженою особою. Обов'язок тут не має самостійного значення, а служить засобом установлення й реалізації суб'єктивних прав, зворотною стороною яких вона є.

2. Оскільки зміст цивільної правосуб'єктності не може бути розкрито повною мірою без урахування дієздатності, остання повинна бути визнана її структурним елементом. *Цивільною дієздатністю фізичної особи* є її здатність своїми діями набувати для себе цивільні права й самостійно їх здійснювати, створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати й нести відповідальність у разі їх невиконання (ч. 1 ст. 30 ЦК України). Визначальним у цьому понятті є словосполученням «здатність діяти» – самостійно, активно, мати власну позицію, адекватно оцінювати свої й чужі дії та їх наслідки. Це можливо за наявності достатнього рівня свідомості й волі. Особи, які не досягли необхідного рівня свідомості (за віком) або втратили її (психічнохворі), не здатні власними діями набувати прав та обов'язків і нести відповідальність.

Б. Б. Черепакін відмічав, що дієздатність – це здатність особи своїми діями здійснювати свою правоздатність, тобто набувати прав та обов'язків, реалізовувати їх, змінювати, припиняти, розпоряджатися ними, вносить в поняття «правосуб'єктність» нові соціально-юридичні компоненти, вводить у неї активний елемент, надає їй нової властивості, специфічної для цивільного права [26, с. 91]. С. Н. Братусь, у свою чергу, підкреслював, що цивільна дієздатність – це здатність діяти за своєю волею й на власний розсуд у межах можливостей, окреслених змістом правоздатності. Така здатність наділяє суб'єктів цивільного права соціальною свободою ще в одному ракурсі: бути не лише носієм прав та обов'язків, але саме такими на свій вибір, розсуд на підставі власних ініціативних дій, у яких втілюються інтереси й воля індивіда. Отже, цивільна правосуб'єктність означає, не лише можливість особи бути носієм прав та обов'язків, а й бути такою по своїй волі, внаслідок чого цивільні права виникають насамперед не як даровані зверху, а як набуті суб'єктом на підставі закону [7, с. 46].

Деякі вчені пропонують наповнити правосуб'єктність додатковими самостійними елементами. Наприклад, О. А. Красавчиков виділяє трансдієздатність (реалізація можливостей суб'єкта діями інших осіб) як відносно самостійний елемент правосуб'єктності поряд з дієздатністю. Елементом її змісту він роз-

глядає здатність малолітніх своїми діями покласти обов'язок по відшкодуванню шкоди на батьків і здатність батьків набувати зазначеного обов'язку в результаті дій малолітніх [18, с. 58, 60]. Із цією точкою зору погодитися не можна, оскільки сам малолітній не володіє здатністю своїми діями покласти обов'язок на батьків по відшкодуванню шкоди, бо цей обов'язок – результат винної протиправної поведінки самих батьків.

У цивільно-правовій доктрині пропонується використовувати самостійним елементом субсидіарну дієздатність. Т. І. Ілларіонова зазначає, що дієздатність цього різновиду – явище складне. Воно охоплює й елемент, власне, дієздатності уповноваженої особи (а саме її здатність своїми діями створювати права й обов'язки для інших суб'єктів), і правові можливості правоздійснення суб'єкта, в інтересах якого уповноважений діє. У найзагальнішому вигляді субсидіарна дієздатність може бути визначена як здатність уповноважених осіб реалізувати можливості правоздійснення, що належать іншим суб'єктам, в інтересах останніх. Особливість такої дієздатності полягає в тому, що в її формі поєднуються правові можливості двох суб'єктів, що дозволяє виділити її як відносно самостійний елемент дієздатності [14, с. 62].

Додаткові елементи, запропоновані О. А. Красавчиковим і Т. І. Ілларіоновою, вбачаються нам досить цікавими, проте з думками вчених важко погодитись. Так, представники недієздатних не заповнюють їх свідомість і волю, а виступають у конкретних відносинах суб'єктами права в інтересах недієздатних. Недієздатній особі немає потреби, так би мовити, «займати» чужу дієздатність, тому що закон наділяє правами й обов'язками інших осіб для задоволення потреб та охорони інтересів недієздатних. Наприклад, прокурор, батьки, опікуни пред'являють позови на захист інтересів недієздатних відповідно до тих прав та обов'язків, які надані саме цим особам. Учасниками (суб'єктами) таких конкретних відносин є органи прокуратури, представники, але в жодному разі закон не надає можливостей подавати позови недієздатним особам, які не мають фактичного, а тому і юридичного права участі в них. Тому ми не беремо за основу, як додатковими (самостійними) запропоновані науковцями елементи цивільної правосуб'єктності трансдієздатність і субсидіарну дієздатність.

Слід зупинитися ще на одному цікавому моменті щодо дієздатності. Окремі вчені пропонують розглядати земельну дієздатність як її різновид [Див.: 11, 29, 17, 12]. Наприклад, В. Яницький зазначає, що земельна дієздатність – це спроможність особи своїми діями набувати прав та обов'язків, пов'язаних із землею як об'єктом земельних правовідносин. Виникнення такої дієздатності (як і цивільної) залежить від віку фізичної особи і стану її здоров'я. Земельна дієздатність громадянина може бути обмежена за тих же обставин та умов, що й цивільна [29, с. 48]. Він відмічав, що цивільна правоздатність і дієздатність у своєму підґрунті пов'язані з майновими відносинами, точніше, з правовідносинами з приводу вже вироблених (повністю або частково) продуктів праці, а земельна – з правовідносинами, що

виникають у процесі вироблення продуктів землеробства і тваринництва [29, с. 48]. До характерних ознак земельної дієздатності відносить О. Коцюба специфічні особливості, пов'язані з використанням, збереженням та охороною землі, особливо в сільському господарстві. Разом із цим він підкреслює, що поняття «земельна дієздатність» є значно вузьчим від поняття «загальна цивільна дієздатність», оскільки вона вказує тільки на суттєві особливості правосуб'єктності в земельних відносинах. Інакше кажучи, порівняння земельної дієздатності із цивільною є невдалим, бо це дві непорівнювані величини [17, с. 21].

М. С. Долинська визначає земельну дієздатність як здатність повнолітнього громадянина своїми діями не лише набувати цивільних прав та обов'язків, а й мати права і створювати для себе обов'язки саме з використання й охорони земель. При цьому зміст земельної дієздатності наповнюється такими основними ознаками, як повноліття, громадянство України, наявність цивільної дієздатності, бажання й можливість працювати на землі, використовуючи її як основний засіб виробництва в сільському господарстві [12, с. 47].

З нашого погляду, правильніше відносити земельну дієздатність (як вона розглядається в теорії) до спеціальної правосуб'єктності, а не визначати як окремий різновид дієздатності, тому що остання в більшості випадків характерна цивільному праву.

3. Структурним елементом цивільної правосуб'єктності слід вважати й *деліктоздатність*, яка тлумачиться як здатність особи нести цивільно-правову відповідальність за вчинене ним правопорушення. При цьому дехто з учених відносять її до правосуб'єктності не прямо, а через дієздатність [25, с. 85-86]. Інші, навпаки, переконують, що деліктоздатність є самостійним елементом правосуб'єктності, що існує поряд з правоздатністю й дієздатністю [14, с. 62, 63]. На думку В. Ф. Яковлева, деліктоздатність – це поєднання двох функцій – бути носієм відповідних прав та обов'язків і створювати їх своїми діями. Інакше кажучи, це правосуб'єктність у сфері відносин, що виникають унаслідок протиправної поведінки [28, с. 37].

Наведене визначення розглянутого питання варто визнати досить повним, оскільки в ньому синтезуються здатність особи і нести особливого роду обов'язки, які є формою цивільно-правової відповідальності, і власними діями виконувати їх. Зовсім не випадково О. С. Йоффе, досліджуючи деліктоздатність у рамках дієздатності, підкреслив, що вона має корені правоздатності [16, с. 55]. Зв'язок цей вважаємо ще тіснішим. Якщо правоздатність (тобто здатність мати права й нести обов'язки) не пов'язується з волездатністю, а момент її виникнення не залежить від ступеня останньої, то здатність нести обов'язки, що служать формою відповідальності, ставиться у пряму залежність від ступеня волездатності особи.

Простежимо далі сутність деліктоздатності. Держава, наділяючи осіб різного роду правовими засобами, залишає за собою (або делегує іншим суб'єктам) можливість припиняти випадки протиправної поведінки і впли-

вати на правопорушника. Подібна можливість у цивільному праві не безмежна. Вона зумовлена ступенем волездатності тієї чи іншої категорії осіб, рівнем їх майнової самостійності, загальним обсягом їх правоздатності й діездатності. Зазначені умови служать найбільш загальною передумовою ефективності впливу на правопорушника. Саме ця межа такого можливого впливу на суб'єкта за порушення заходів дозволеного й належного, які визначені загальним обсягом правоздатності й діездатності, і закріплюється в деліктоздатності. Безпосередній зміст останньої складають соціально й економічно забезпечені можливості особи нести покладені на неї заходи відповідальності, обсяг якої вимірюється сукупністю передбачених законом заходів впливу.

У цивільному праві існує інститут покладання на суб'єкта обов'язку по несенню несприятливих наслідків за правопорушення інших осіб. Мета його – найбільш повно гарантувати відновлення порушених прав потерпілого (кредитора). Правовою передумовою несення таких обов'язків є не деліктоздатність суб'єкта, а його правоздатність й діездатність. Можливість приймати на себе обов'язки, які виникають з неправомірних дій інших осіб і виконання яких закон обмежує певними правовими формами (гарантія, порука тощо), становить собою елемент змісту правоздатності й діездатності. Цей інститут, за незначним винятком, виступає формою перенесення (делегування) на особу прав потерпілого (кредитора) щодо покладення на винну сторону заходів відповідальності.

Отже, цивільно-правова відповідальність може покладатися не тільки за схемою «своє правопорушення – своя відповідальність», а й стосовно інших, а саме «свої дії – чужа відповідальність», «чужі дії – своя відповідальність».

Особливість цивільної деліктоздатності полягає не тільки в тому, що вона поступає основне місце регулятивній правосуб'єктності. Дозвільна спрямованість цивільно-правового регулювання виявляє себе й у самому її характері. Установлення такої деліктоздатності має за мету забезпечення інтересів осіб, потерпілих від правопорушення. Деліктоздатна особа в разі правопорушення несе обов'язок зазнавати застосування різних санкцій, що забезпечують захист інтересів потерпілого, із числа яких лише окремі є заходами відповідальності.

Правосуб'єктність означає, з одного боку, наділення суб'єктів певними соціально-правовими можливостями, з другого – закріплення їх меж, рамок. Вона не має конкретного змісту, а тому не може виконувати ці функції. У всіх випадках закон, визнаючи особу правосуб'єктною, вказує, в чому саме виявляється її правосуб'єктність.

Таким чином, з наведених міркувань можна зробити певні висновки, а саме: (а) правосуб'єктність – це здатність особи бути суб'єктом (учасником) цивільних правовідносин, тобто носієм дозволених прав та обов'язків; (б) елементами правосуб'єктності є правоздатність, діездатність і деліктоздатність; (в) вважаємо, що є сенс на законодавчому рівні закріпити легальну дефініцію поняття «правосуб'єктність».

Список літератури: 1. Александро Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе : моногр. / Н. Г. Александров. – М.: Госюриздат, 1955. – 175 с. 2. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве : моногр. / С. С. Алексеев. – М.: Госюриздат, 1959. – 73 с. 3. Алексеев С. С. Общие теоретические проблемы системы советского права : моногр. / С. С. Алексеев. – М.: Госюриздат, 1972. – 360 с. 4. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник [Вып. 2] / С. С. Алексеев. – Свердловск : СЮИ, 1964. – 360 с. 5. Бегичев Б. К. Трудовая правоспособность советских граждан: моногр. / Б. К. Бегичев. – М.: Юрид. лит., 1972. – 172 с. 6. Борисова В. І. До проблеми правосуб'єктності юридичної особи / В. І. Борисова // Пробл. законності : респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. – Вип. 43. – С. 32-37. 7. Братусь С. Н. О предмете советского гражданского права / С. Н. Братусь // Сов. гос-во и право. – 1940. – № 1. – С. 32-38. 8. Васева Н. В. Гражданская деликтоспособность и антисоциальные сделки / Н. В. Васева // Правовые проблемы гражданской правосубъектности: сб. науч. ст. – Свердловск : УрГУ, – 1978. – С. 73-80. 9. Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве: моногр. / Я. Р. Веберс. – Рига: Зинатне, 1976. – 227 с. 10. Венедиков А. В. О субъектах социалистических правоотношений / А. В. Венедиков // Сов. гос-во и право. – 1955. – № 6. – С. 62-64. 11. Гузеват М. О. Цивільно-правові форми організації і діяльності фермерського господарства : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Гузеват Марія Олександрівна – Х., 2013. – 189 с. 12. Долинська М. С. Фермерське господарство України : землекористування, порядок створення, діяльності та припинення діяльності : моногр. / М. С. Долинська. – Х.: Страйд, 2005. – 264 с. 13. Ігнатенко В. М. Поняття правосуб'єктності громадян по цивільному праву / В. М. Ігнатенко // Права людини і права держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини) : тези доп. та наук. повідом. наук. конф. проф.-викл. складу (10-11 грудня 1998 р.) / за ред. М. І. Панова. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1998. – С. 103-105. 14. Илларионова Т. И. Структура гражданской правосубъектности / Т. И. Илларионова // Правовые проблемы гражданской правосубъектности : сб. науч. ст. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 54-65. 15. Иоффе О. С. Об основных вопросах советского гражданского права / О. С. Иоффе // Учен. зап. ЛГУ, 1953. – № 151 (Вып. 4). – С. 73-85. 16. Иоффе О. С. Ответственность по советскому гражданскому праву : моногр. / О. С. Иоффе. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1955. – 180 с. 17. Коцюба О. П. Особисте землекористування громадян : моногр. / О. П. Коцюба. – К.: Урожай, 1984. – 160 с. 18. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве : моногр. / О. А. Красавчиков. – М.: Госюриздат, 1958. – 183 с. 19. Малейн Н. С. О понятии, ограничении и защите правосубъектности граждан / Н. С. Малейн // Теоретические вопросы гражданского права : сб. науч. ст. – М.: Госюриздат, 1980. – С. 115-123. 20. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности : моногр. / Г. В. Мальцев. – М.: Госюриздат, 1969. – 120 с. 21. Мезрин Б. Н. Место гражданской правосубъектности в механизме правового регулирования / Б. Н. Мезрин // Правовые проблемы гражданской правосубъектности : сб. науч. тр. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 45-54. 22. Мицкевич А. В. Субъекты советского права : моногр. / А. В. Мицкевич. – М.: Госюриздат, 1962. – 120 с. 23. Пергамент А. И. К вопросу о правовом положении несовершеннолетних / А. И. Пергамент // Учен. зап. ВИЮН. – М.: Госюриздат, 1965. – С. 131-142. 24. Поленина С. В. Субсидиарное применение норм гражданского законодательства к отношениям смежных отраслей / С. В. Поленина // Сов. гос-во и право. – 1967. – № 4. – С. 21-25. 25. Иоффе О. С. Советское гражданское право : учебник / О. С. Иоффе // Иоффе О. С. Избранные труды – [В 4-х т. – Т. 1]. – М.: Высш. шк., 1972. – 320 с. 26. Черепяхин Б. Б. Охрана правосубъектности граждан / Б. Б. Черепяхин // Гражданско-правовая охрана интересов личности. – М.: Юрид. лит., 1969. – С. 37-42. 27. Чигир В. Ф. Жилищное правоотношение : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра юрид. наук / В. Ф. Чигир. – Минск, 1970. – 35 с. 28. Яковлев В. Ф. Отраслевой метод регулирования и гражданская правосубъектность / В. Ф. Яковлев // Правовые проблемы гражданской правосубъектности: сб. науч. ст. – Свердловск : УрГУ, 1978. – С. 27-53. 29. Яницький В. Земельна правоздатність громадян / В. Яницький // Право України. – 2006. – № 11. – С. 54-59.

ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ

Наден В. В.

В статье проведен анализ вопроса правосубъектности, раскрыты ее структурные элементы, благодаря которым охарактеризованы сущность и значение. Сделаны соответствующие теоретические выводы, предложены практические рекомендации относительно поднятого вопроса.

Ключевые слова: правоспособность, дееспособность, деликтоспособность, правосубъектность, права, обязанности.

ELEMENTS OF THE LEGAL PERSONALITY IN THE CIVIL LAW

Nadion V. V.

In this paper, an analysis of the question of legal personality. Disclosed structural elements of personality, through which characterized the essence and significance of personality. Made relevant theoretical conclusions, proposed practical recommendations on this issue.

Key words: capacity, legal capacity, legal personality, rights, charde.

Надійшла до редакції 21.01.2014 р.